Ogeysiiska Waalidka ee Ilaalinta Habraaca

Waaladiinta Qaaliga ah:

Waxaad heleysaa Ogeysiiskan Ilaalinta Habraaca (Ogeysiiska) maxaa yeelay wiilkaaga ama gabadhaada (ardayga) ayaa loo gudbiyay qiimeyn ama hadda wuxuu helayaa adeegyo waxbarasho oo gaar ah. Haddii ardaygaagu u qalmo waxbarashada gaarka ah, degmada dugsigu waa inay siisaa waxbarasho dadweyne oo bilaash ah oo ku habboon sida caadiga ah ay u tilmaamaan erayga-gaaban FAPE. Si loo bixiyo FAPE degmada dugsigu waa in ay si wada-shaqayn ah kula shaqeysaa adiga. Waxaad xubin ka noqon doontaa kooxda IEP kuwaasi oo tixgelin doonta baahiyaha gaarka ah ee ardaygaaga iyo horumarinta barnaamijka waxbarashada shaqsiyeed ama IEP, ee ardaygaaga.[1] IEP waa inay bixisaa tilmaamo ku habboon baahiyaha gaarka ah ee ardaygaaga oo ay ku jiraan adeegyo taageero oo ku filan si ardaygaagu u awoodo inuu sameeyo horumar waxbarasho oo macno leh iyo inuu ka caawiyo ardaygaaga helitaanka aqoonta iyo xirfadaha, oo ay ku jiraan kuwa lagama maarmaanka u ah horumarinta bulsheed iyo shucuureed iyadoo loo eegayo xilliga ku habboon iyo filashooyinka horumarka. Adeeg kasta oo waxbarasho gaar ah oo loo aqoonsaday ardaygaaga waa in lagu bixiyaa kharash dadweyne iyada oo aan wax kharash ah kugu bixin. Dhammaan ardayda ku jira nidaamka waxbarashada dadweynaha ee Hanti-wadaaga ah, oo ay ku jiraan ardayda naafada ah, waxay xaq u leeyihiin inay bartaan maaddada ay daboolayaan heerarka tacliinta ee qaab dhismeedka manhajka Massachusetts. Massachusetts sidoo kale waxay siisaa xuquuq shakhsi ah FAPE ardayda deggan ee naafada ah ee dhigta dugsiyada gaarka loo leeyahay kharash gaar ah, iyo kuwa raadinaya adeegyada waxbarashada gaarka ah ee dadweynaha.

Sharciyada gobolka iyo federaalka labadaba waxay kakooban yihiin xeerar ay tahay in degmooyinka iskuulka ay raacaan marka ay go 'aansanayaan in ardaygu u qalmo waxbarashada gaarka ah iyo, haddii ay sidaas tahay, adeegyada uu ardaygu heli doono. Sharciyadan ayaa sidoo kale bixiya habab faahfaahsan oo lagu hubinayo in ardaygu helo FAPE inta lagu jiro waqtiga oo dhan uu xaq u leeyahay waxbarashada gaarka ah. Waxbarashada gaarka ah waa aag aad u adag oo nidaamsan oo ku saabsan sharciga waxbarashada. Faah-faahinta sharciga waxaa loogu talagalay inay ilaaliso ardaygaaga iyo inay gacan ka geysato hubinta inuu helo adeegyo waxbarasho oo ku habboon. Waxaad caawinaad dheeri ah ka heli kartaa fahamka habka waxbarashada gaarka ah ee xafiiskaaga hagida dugsiga, Waaxda Waxbarashada Hoose iyo Sare ee Massachusetts (DESE), ururada waalidiinta ardayda naafada ah, iyo ururada waxbarashada gaarka ah. Macluumaadka laga helo ilahan ayaa kaa caawin doona inaad iskaashi la yeelato degmadaada dugsiga si aad u hubiso in ardaygaagu helo adeeg waxbarasho oo ku habboon. DESE waxay ku daabacdaa macluumaad badan oo loogu talagalay waalidiinta iyo degmooyinka dugsiga Websaydhkeeda Internet-ka. Shaxda Websaydhyada DESE waxaa lagu daraa dhammaadka Ogeysiiskan.

Ogeysiiskani wuxuu ku siinayaa macluumaad muhiim ah oo ku saabsan xuquuqdaada ku lug lahaanshaha qorsheynta waxbarashada gaarka ah ee ardaygaaga. Ilaalinta habraaca waa xeerarka gaarka ah ee hubiya inaad ogaato waxa degmada dugsiga ay soo jeedinayso inay sameyso ("ogeysiis hesho"), ku raacsan qorshaha degmada ("oggolaanshaha waalidka") iyo inaad haysato fursado kala duwan oo lagu xallinayo khilaafaadka degmada dugsiga ("habka saxda ah"). Ilaalinta habraaca ee sharciga ayaa sidoo kale bixiya ilaalin dheeri ah oo lagu qeexay dukumiintigan.

[1] Eeg Tilmaamaha Nidaamka IEP si aad u hesho macluumaad ku saabsan sida IEP ardayga loo horumariyo loona hirgeliyo.

Dukumiintigan, Ogeysiiska Ilaalinta Habraaca Waalidka, wuxuu ka jawaabayaa su 'aalaha soo socda:

1. Waa maxay "ogeysiiska hore ee qoraalka ah" oo goorma ayaad helaysaa? ..... Page 2
2. Waa maxay "ogolaanshaha waalidka" goormase ay tahay in degmada dugsigu ku waydiisato ogolaanshahaaga? ..... Page 3
3. Miyaa degmada dugsiga looga baahan yahay inay qiimeyso marka waalidku codsado? ..... Page 5
4. Waa maxay "qiimeyn waxbarasho oo madaxbanaan"? ..... Page 5
5. Goorma ayaad arki kartaa diiwaanka ardaygaaga? ..... Page 7
6. Sidee waalidiinta iyo dugsiyadu u xallin karaan khilaafaadka? ..... Page 7
7. Waa maxay mas 'uuliyaddaada haddii aad geyso ardaygaaga dugsiga gaarka ah? ..... Page 14
8. Maxay tahay in la sameeyo si loo qorsheeyo ka-wareegista ardaygaaga ee dugsiga? ..... Page 14
9. Sidee dugsigu u edbin karaa arday naafo ah? ..... Page 15
10. Halkee laga heli karaa sharciyada iyo xeerarka iyo macluumaadka kale ee waxtarka leh? ..... Page 16

Waxaad heli doontaa Ogeysiiskan ugu yaraan hal mar sannadkiiba haddii ardaygaaga loo aqoonsado inuu xaq u leeyahay waxbarashada gaarka ah. Waxaad sidoo kale nuqul ka codsan kartaa degmadaada dugsiga wakhti kasta ama DESE. Dukumiintigan waxaa laga heli karaa Websaydhka DESE ee https://www.doe.mass.edu/specialeducation/families/prb/default.html.

1. Waa Maxay Ogeysiiska Hore Ee Qoraalka Oo Goorma Ayaad Helaysaa?

34 CFR §300.503

Degmada dugsigu waa in ay ku siisaa ogeysiis qoraal ah marka ay doonayso, ama ay diidayso, in ay qaaddo tallaabooyin lagu aqoonsanayo ardaygaaga, lagu qiimeynayo ardaygaaga, lagu siinayo adeegyo gaar ah ardaygaaga, ama lagu beddelayo barnaamijka waxbarasho ee ardaygaaga. Xeerarka federaalka waxay tan ugu yeeraan "ogeysiiska hore ee qoraalka." Ogeysiiska qoraalka ah waa inuu:

- Sifaysaa ***waxa*** degmada dugsigu soo jeedinayo ama diido in la sameeyo;
- Sharaxdaa ***sababta*** degmada dugsigu u soo jeedinayo ama u diidayo talaabada;
- Sifaysaa ***sida*** degmada dugsigu u go'aansatay in ay soo jeediso ama ay diido tallaabada, oo ay ku jirto in laguu sheego hab kasta oo qiimeyn ah, qiimaynta, diiwaan, ama warbixin in degmadaadu adeegsatay inay go'aan gaadho; iyo
- Sifaysaa wixii ikhtiyaar ah ee kale oo kooxda barnaamijka waxbarashada gaarka ah ee ardaygaaga (IEP) ay tixgeliyeen iyo sababaha doorashooyinkaas loo diiday.

Degmooyinka dugsigu waxay ku siin doonaan macluumaadkan adiga oo isticmaalaya foomamka ay soo saartay DESE oo laga heli karo websaydhka DESE ama foomamkooda oo ay ku jiraan macluumaad isku mid ah.

Waxaad heli doontaa ogaysiis hore oo qoraal ah marka degmada dugsigu: soo jeediso in la sameeyo qiimayn ama dib u qiimayn bilow ah; ay soo jeediso IEP cusub ama la bedelay; ay soo jeediso beddelka meelaynta, oo ay ku jirto beddelka la soo jeediyay ee meelaynta sababo anshaxeed awgood; ama soo jeediso in la joojiyo adeegyada waxbarashada gaarka ah.

Waxa kale oo aad heli doontaa ogeysiis haddii degmadu ay soo saarto in aan u qalmin adeegyada waxbarashada gaarka ah ama ay diiddo codsi aad sameysay oo la xiriira qiimeynta ama bixinta waxbarashada gaarka ah ee Ogeysiisyada ardaygaaga ee degmada dugsiga waa in lagu bixiyaa luqaddaada hooyo ama qaab kale oo isgaarsiineed oo aad isticmaasho, haddii aysan si cad u suurtogal ahayn inaad sidaas sameyso. Haddii luqaddaada hooyo ama hab kale oo is-gaarsiineed aysan ahayn luqad qoraal ah, degmadaada dugsigu waa inay hubisaa in ogeysiiska dugsiga lagu fasiro afka ama habab kale (tusaale ahaan, luqadda dhagoolaha), iyo inaad fahamto nuxurka ogeysiiska.

Dugsiga degmadu waxay sidoo kale ku siin doontaa ogeysiis qoraal ah waxayna ku codsan doontaa

oggolaanshahaaga – ama oggolaansho qoraal ah – ka hor inta aanay degmadu codsan inay isticmaasho caymiska caafimaadka dadweynaha (MassHealth ama Medicaid), si ay u bixiso kharashka adeegyada waxbarashada gaarka ah ee ardayga markii ugu horreysay.

Marka lagu siiyo ogeysiis hore oo qoraal ah, waxaa sidoo kale lagu siin doonaa nuqul ka mid ah Ogeysiiskan Ilaalinta Habraaca, ama haddii aad horey u heshay Ogeysiiskan inta lagu jiro sannad-dugsiyeedka hadda, waxaa laguu sheegi doonaa sida aad u heli karto nuqul kale. Waxaa sidoo kale lagu siin doonaa macluumaad ku saabsan cidda aad la xiriiri karto caawimaad si aad u fahamto sharciyada waxbarashada gaarka ah ee federaalka iyo gobolka.

2. Waa maxay ogolaanshaha waalidka? 34 CFR §300.9 IYO 603 CMR 28.07 (1)

Degmada dugsigu ma siin karto ardaygaaga imtixaan gaar ah ama adeeg gaar ah ilaa aad ogolaato oo aad bixiso "ogolaanshaha waalidka" ee qoraal ah. Dugsiga degmadu waa in ay kula soo xiriiraan oo si cad kuugu sharaxaan waxa ay qorshaynayaan in ay u qabataan ardaygaaga. Dugsiga degmadu ayaa markaas ku waydiin doonta inaad magacaaga ku saxiixdo foomka oggolaanshaha si ay u tusiso inaad ogolaatay soo jeedinta dugsiga. Tani waxay siinaysaa "oggolaanshaha waalidka."

Bixinta ogolaanshahaaga waa ikhtiyaari. Waxaad dib ula noqon kartaa, ama ka noqon kartaa oggolaanshahaaga wakhti kasta. Haddii aad rabto inaad ka laabato oggolaanshaha waa inaad ku sameysaa qoraal ahaan. Ka noqoshada oggolaanshaha waxay khuseysaa oo keliya tallaabada mustaqbalka ee degmada dugsiga ee aan ahayn wax horay u dhacay. Dugsiga degmadaadu ma isticmaali karto diidmadaada inaad ogolaato hal adeeg ama hawl sabab ay kuugu diido adiga ama ardaygaaga adeeg kale, faa'iido, ama waxqabad.

Oggolaanshahaaga <u>looma</u> baahna ka hor inta degmadaada dugsigu dib u eegi karto xogta jirta oo qayb ka ah qiimeynta ardaygaaga ama dib u qiimeynta, siiso ardaygaaga imtixaan ama qiimeyn kale oo la siiyo dhammaan ardayda oggolaansho la 'aan sida MCAS ama imtixaanka fasalka ee qayb ka ah barnaamijka waxbarashada guud, ama la wadaag macluumaadka madaxda waxbarashada federaalka ama gobolka.

2.1 GOORMA AYAY DEGMO DUGSIYEEDKU KU WAYDIIN DOONTAA OGGOLAANSHAHAAGA?

34 CFR §§ 300.300, 300.154 IYO 603 CMR 28.07 (1)

Degmada dugsigu waxay kaa codsan doontaa ogolaanshaha waalidka xaaladaha soo socda:

In la oggolaado qiimeynta bilowga ah si loo go 'aamiyo haddii ardaygu u qalmo waxbarashada gaarka ah

Degmadu ma sameyn karto qiimeynta bilowga ah ee ardaygaaga si loo go 'aamiyo haddii ardaygaagu u qalmo inuu helo waxbarasho gaar ah iyo/ama adeegyo la xiriira adigoon marka hore helin oggolaanshahaaga. Haddii ardaygaaga loo gudbiyo qiimeyn, degmada dugsiga waa inay codsataa ogolaanshahaaga qiimeynta shan maalmood gudahood.

Si loo ansixiyo adeegyada bilowga ah

Haddii, ka dib markii qiimeynta bilowga ah la dhammeeyo, Kooxda Barnaamijka Waxbarashada Shakhsiyeed (IEP) ayaa go 'aansatay in ardaygaagu u qalmo waxbarashada gaarka ah, Kooxda IEP waxay soo jeedin doontaa waxbarashada gaarka ah iyo adeegyada la xiriira iyo meelaynta ardaygaaga. Waxaad xubin ka tahay Kooxda IEP waana inaad siisaa ogolaanshahaaga ka hor inta degmadaada dugsigu aysan siin karin waxbarasho gaar ah iyo adeegyo la xiriira ardaygaaga <u>markii ugu horreysay</u>. Haddii aadan ogolayn, degmada dugsigu ma siin karo waxbarasho gaar ah iyo adeegyo la xiriira ardaygaaga. Waad aqbali kartaa ama diidi kartaa soo jeedinta oo dhan ama qayb ka mid ah. IEP ama qayb kasta oo aad aqbasho waa in ay bilaabaan sida ugu dhakhsaha badan ee aad aqbasho.

Si aad wax uga bedesho adeegyada, meelaynta ama dib-u-eegista

Marka aad ogolaatay IEP-ga ardaygaaga, degmada dugsigu waa inay heshaa ogolaanshahaaga ka hor inta degmadu aysan wax ka beddeli karin adeegyada ama meelaynta ardaygaaga ama sameynta

dib-u-eegis.[2] Haddii aad diido inaad siiso oggolaanshahaaga, waxaa waajib kugu ah inaad la shaqeyso degmada wadahadal firfircoon si aad u xalliso khilaafkaaga. Haddii aad ogolaatay adeegyada hore oo aad hadda rabto inaad ka noqoto oggolaanshaha oo aad ardaygaaga ka saarto adeegyada, waa inaad sidaas ku sameysaa qoraal ahaan. Degmada dugsigu ma codsan karto dhageysiga Xafiiska Racfaanka Waxbarashada Gaarka ah (BSEA) si ay u hesho awood ay ku bixiso adeegyada waxbarashada ama dib ugu qiimeyso ardaygaaga adigoon bixin oggolaansho.

Si aad u hesho caymiska caafimaadka dadweynaha (MassHealth ama Medicaid) faa 'iidooyinka markii ugu horreysay

Degmada dugsiga waxaa loo oggol yahay inay isticmaasho caymiska caafimaadka dadweynaha (MassHealth ama Medicaid) si ay u bixiso qaar ka mid ah adeegyada waxbarashada gaarka ah ee ardayga ee IEP ee ardayda ay ku jiraan caymiska caafimaadka dadweynaha. Ka hor inta degmadu aysan marin MassHealth markii ugu horreysay, degmadu waa inay ku siiso ogeysiis qoraal ah oo ah inay raadineyso lacag celintaan, oo ay heshaa oggolaanshahaaga ikhtiyaariga ah ee qoraalka ah. Ogeysiisku wuxuu kuu sheegi doonaa in adeegyada waxbarashada gaarka ah had iyo jeer la siiyo adiga ama qoyskaaga kharash la 'aan; waxay caddeyn doontaa in oggolaanshahaagu uusan u horseedi doonin wax isbeddel ah oo ku yimaada faa' iidooyinka MassHealth ama u-qalmitaanka ilmahaaga; wuxuu sharxi doonaa macluumaadka ku saabsan ardaygaaga si aad u hesho MassHealth; xusuusnow in oggolaanshahaaga laga saari karo wakhti kasta; oo si cad u caddee in aysan jiri doonin wax isbeddel ah oo ku yimaada adeegyada waxbarashada gaarka ah ee ardaygaaga ama haddii aadan bixin oggolaansho. Haddii aad guurto ama ardaygaaga laga diiwaangeliyo degmo kale, markaa degmo dugsiyeedka cusub ayaa kaa codsan doonta inaad mar kale siiso oggolaansho.

In xubno ka tirsan Kooxda IEP ay ka cudur daartaan ka qeybgalka kulanka Kooxda

Xubnaha kooxda IEP waxa laga yaabaa in laga raali geliyo ka qayb galka shirka kooxda haddii aad qoraal ku heshiiyaan ka hor kulanka. Haddii kooxda ay ka wada hadli doonto qaybta uu mas'uulka laga cudurdaartay masuul ka yahay, markaas xubinta laga cudurdaartay waa in uu ama ay siisaa isaga/iyada aragtidiisa qoraal ahaan kahor kulanka kooxda. Haddii aadan ogolayn inaad ka cudurdaarato xubin ka tirsan Kooxda waa inuu ka qeybgalaa kulanka Kooxda IEP.

2.2 Goorma ayaa ardayga la weydiin doonaa ogolaanshaha?

34 CFR §300.520 IYO 603 CMR 28.07 (5)

Sida uu dhigayo sharciga Massachusetts, ardaygu wuxuu gaaraa qaan-gaarnimada marka uu gaaro maalinta isaga/iyada dhalashadiisa siddeeda iyo tobnaad (18[aad]). **Marka ardaygu noqdo da 'da 18**, sidaas darteed, dhammaan xuquuqda go' aan qaadashada ee aad u leedahay sidii waalid ahaan u wareejinta ardaygaaga qaangaarka ah, ilaa maxkamad ay u magacawday mas 'uulka sharciga ah ee ardaygaaga ama ardaygaaga ay qoraal ahaan ku tilmaamayso in uu doonayo inuu kula wadaago go' aan qaadashada ama uu doonayo inuu sii wado inuu go 'aan ka gaaro barnaamijkiisa waxbarashada. Degmada dugsigu waa inay kala hadashaan adiga iyo ardaygaaga saamaynta wareejintan xuquuqaha ugu yaraan hal sano kahor dhalashadiisa siddeed iyo tobnaad ee ardaygu. Waalidka ardayga qaangaarka ah ee naafada ah, waxaad sii wadi doontaa inaad ka hesho dhammaan ogeysiisyada looga baahan yahay dugsiga, waxaadna sii wadi doontaa inaad awood u yeelato inaad kormeerto diiwaannada waxbarashada ee ardaygaaga, xitaa haddii ardaygaagu sameeyo go 'aanno waxbarasho oo u gaar ah.

2.3 Goorma ayuu waalidka wakiilka ah ee waxbarashada gaarka ah bixin doonaa oggolaansho?

34 CFR §300.519 (g) IYO 603 CMR 28.07 (7)

[2] Waxaad sidoo kale xaq u leedahay inaad ardaygaaga ku ilaaliso barnaamijkiisa hadda iyo inaad ilaaliso barnaamij la soo jeediyay ka hor intaadan dhigin ardaygaaga. Wixii macluumaad dheeri ah ka eeg dukumiintiga DESE "Daawashada Barnaamijyada Waxbarashada ee Waalidiinta".

Haddii ardaygu uu ku jiro gacanta Waaxda Carruurta iyo Qoysaska, ama waalidka ardayga ama masuulka aan la aqoonsan karin ama aan la hayn karin ama la joojiyay xuquuqdoodii waalidnimo, DESE waxay leedahay mas'uuliyadda inay hubiso inuu jiro qof weyn oo aan lahayn dano iska soo horjeeda si uu u sameeyo go'aannada waxbarashada gaarka ah iyagoo matalaya ardayga. Qofkan waxaa lagu magacaabaa waalid wakiil ah oo waxbarashada gaarka ah. DESE waxay go 'aamisaa haddii ay lagama maarmaan tahay in loo magacaabo waalid wakiil ah ee waxbarashada gaarka ah ee ardayga. Haddii la magacaabay, waalidka wakiilka ah ee waxbarashada gaarka ah wuxuu leeyahay xuquuq iyo mas'uuliyado la mid ah waalidka arrimaha waxbarashada gaarka ah ee ardayga.

2.4 Sideen uga baxaa oggolaanshaha? **34 CFR §300.300(b)(4) IYO 300.9**

Haddii aad ogolaatay waxbarashada gaarka ah iyo adeegyada la xiriira oo aad hadda rabto inaad ka noqoto oggolaanshahaaga, waa inaad sidaas ku sameysaa qoraal ahaan. Waad ka noqon kartaa oggolaanshahaaga dhammaan waxbarashada gaarka ah iyo adeegyada la xiriira, adeeg gaar ah ama meelaynta ama isticmaalka degmada ee MassHealth ama faa 'iidooyinka Medicaid ee ardaygaaga. Marka degmada dugsigu hesho warqaddaada, waxay kuu soo diri doontaa ogeysiis muujinaya isbeddelka, haddii uu jiro, ee ku yimid goobta waxbarashada iyo adeegyadii laga bixiyay kadib markaad la noqoto ogolaanshahaaga. Marka aad ka laabato oggolaanshahaaga dhammaan waxbarashada gaarka ah iyo adeegyada la xiriira, degmada dugsiga mar dambe looma baahna inay FAPE ka dhigto mid la heli karo ama ay yeelato kulan IEP ah ama ay horumariso IEP ardaygaaga. Degmooyinka dugsiga looma baahna inay wax ka beddelaan diiwaanka ardaygaaga si ay uga saaraan tixraaca adeegyada waxbarashada gaarka ah sababta oo ah ka noqoshada oggolaanshahaaga.

3. Miyaa Degmada Dugsiga Looga Baahan Yahay inay Qiimeyso Marka Waalidku Codsado?

34 CFR §300.301 IYO 603 CMR 28.04

Ardaygu waa inuu helaa qiimeyn buuxa oo dhammaystiran si loo go 'aamiyo haddii ardaygu leeyahay naafonimo oo uu xaq u leeyahay waxbarashada gaarka ah iyo, haddii uu u qalmo, si uu uga caawiyo go' aaminta waxbarashada gaarka ah ee ku habboon iyo adeegyada la xiriira ee laga yaabo inay lagama maarmaan noqoto. Waalidiinta walaac ka qaba horumarka ilmahooda ama ka shakiya naafonimada suurtagalka ah waxay u gudbin karaan ilmahooda qiimeynta bilowga ah. Ereyada gaarka ah looma baahna in la isticmaalo si loo sameeyo gudbinta qiimeynta bilowga ah. Marka la helo codsiga noocaas ah ee qiimeynta bilowga ah, degmada dugsigu waa inay ogeysiis u dirtaa waalidka waana inay raadsataa oggolaanshaha waalidka si ay u fuliso qiimeyn. (Degmada dugsigu ayaa dhif ku noqon doonta inay diidaan inay sameeyaan qiimeynta bilowga ah waxayna sameyn karaan oo keliya haddii waalidka ama qof kale oo gudbiya gudbinta uusan lahayn wax shaki ah oo naafonimo ah ama uusan ka walwalsaneyn horumarka ardayga).

Haddii ay habboon tahay, degmada dugsigu waxay sidoo kale waalidka siin kartaa macluumaad ku saabsan adeegyada kale ee taageerada kuwaas oo si fiican ugu habboonaan kara baahiyaha ardayga gaarka ah. Si kastaba ha noqotee, degmo dugsiyeedku ma diidi karo inuu qiimeeyo arday loo gudbiyay qiimeyn sida kor lagu sharaxay, iyadoo lagu saleynayo barnaamij horudhac ah ama si loo tijaabiyo waxqabadyada kale ee taageerada waxbarashada ama sabab kale awgood. Intaa waxaa dheer, sharcigu wuxuu bixiyaa dib-u-eegis joogto ah si loo hubiyo in ardaygu ka faa 'iideysto oo uu sii wado inuu u baahan yahay waxbarasho gaar ah. Oggolaanshaha waalidka ayaa had iyo jeer loo baahan doonaa ka hor qiimeyntan.

4. Waa maxay Qiimaynta Waxbarashada Madaxbanaan?

Qiimaynta Waxbarashada Madaxa-bannaan (IEE) waa qiimeyn ay sameeyeen imtixaan aqoon leh oo aan ka shaqeyn degmada dugsiga ee mas 'uulka ka ah waxbarashada ardaygaaga.

Waxaad xaq u leedahay inaad codsato IEE ee ardaygaaga kharashyada dadweynaha haddii aadan ku raacsanayn qiimeynta degmada dugsiga. Waxaad xaq u leedahay inaad codsato hal IEE aag kasta oo qiimeyn ah, wareeg kasta oo qiimeyn ah. Haddii aad codsato IEE, degmada dugsiga waa inay ku siiyaan macluumaad ku saabsan meesha aad ka heli karto IEE iyo shuruudaha gobolka ee khuseeya IEEs.

Massachusetts, dhammaan IEEs waxaa looga baahan yahay inay sameeyaan shaqsiyaadka aqoonta leh ee diiwaangashan, shahaado leh, shati haysta ama si kale loo oggolaaday oo u hoggaansamaya heerarka ay dejisay hay 'adda mas'uulka ka ah gobolka. Si kastaba ha noqotee, duruufaha gaarka ah ee ardayga ayaa sababi kara qiimeyn shaqsiyeed oo ka sarreysa tan sida caadiga ah loo oggol yahay.

4.1 Goorma ayaa la sameeyaa Qiimeynta Waxbarasho oo Madaxbanaan oo lagu sameeyo kharashyada dadweynaha?

34 CFR §300.502, M.G.L. C. 71B, § 3 IYO 603 CMR 28.04(5)

Sida ku xusan sharciga federaalka, waxaad xaq u leedahay qiimeynta waxbarashada madax-bannaan ee ilmahaaga kharashyada dadweynaha haddii aadan ku raacsaneyn qiimeynta ilmahaaga ee ay heshay degmada dugsiga, iyadoo la raacayo shuruudaha soo socda:

1. Haddii aad codsato IEE ee ilmahaaga kharashyada dadweynaha, degmada dugsigaagu waa inay, iyada oo aan loo baahnayn dib u dhac, ama:
   a. codsato dhageysiga geeddi-socodka ku habboon si aad u muujiso in qiimeynteeda ilmahaaga ay ku habboon tahay ama qiimeynta madax-bannaan aysan buuxin shuruudaha degmada dugsiga; ama
   b. bixiso IEE ee kharashyada dadweynaha.
2. Haddii madaxa dhageysiga uu go 'aansado in qiimeynta degmada dugsiga ay ku habboon tahay, markaa degmada dugsiga uma baahna inay bixiso qiimeynta aad codsatay ama kuu diyaarisay. Si kastaba ha noqotee, waxaad weli xaq u leedahay inaad haysato IEE kharashkaaga ah.
3. Waxa aad xaq u leedahay hal IEE oo ah kharashka degmada dugsiga mar kasta oo ay degmada dugsiga samayso qiimayn aanad ku raacsanayn.

Marka lagu daro xuquuqdaada sharciga federaalka, sharciga Massachusetts wuxuu sidoo kale bixiyaa ilaalin dheeri ah ardayda iyo waalidiinta la xiriira IEEs. Gaar ahaan, waxaad dooran kartaa, si ikhtiyaari ah, inaad la wadaagto kharashyada IEE ee ku saleysan cabirka khidmadda isbeddelaya. Marka loo eego heerkan gobolka, waxaad heli doontaa IEE.

Marka la eego heerka gobolka, waxaad heli doontaa IEE kharash buuxa ama la wadaago oo ku salaysan dakhligaaga. Haddii aad doorato inaad isticmaasho ikhtiyaarka gobolka, degmadu ma laha ikhtiyaar aad ku dalban karto dhageysiga geeddi-socodka ku habboon si aad u muujiso in qiimeynteeda ilmahaaga ay ku habboon tahay. Ardayda u qalma cunto bilaash ah ama qiimo dhimis ah iyo qoysaska dakhligoodu u dhigmo ama ka yar yahay 400% tilmaamaha saboolnimada federaalka waxay xaq u leeyihiin IEE kharashyada dadweynaha. Ardayda kale waxay xaq u leeyihiin IEE kharash la wadaago iyadoo loo eegayo cabirka khidmadda isbeddelaya. La wadaagida macluumaadkaaga dhaqaale ee degmada dugsiga gabi ahaanba waa ikhtiyaari dhankaaga. Haddii aad doorato inaad la wadaagto macluumaadka noocaas ah, degmada dugsiga waa inay isla markiiba ku ogeysiiso qoraal haddii aad xaq u leedahay maalgelinta buuxda ama qayb ahaan ee IEE oo aad sii waddo maalgelinta IEE ee ku saleysan u-qalmitaanka. Xaqa aad u leedahay IEE si guud loo maalgeliyo iyada oo loo marayo xaq-u-yeelashada dakhliga waxa ay kordhinaysaa 16 bilood laga bilaabo taariikhda qiimaynta degmada dugsi oo aad diidan tahay.

Haddii aadan buuxin shuruudaha u-qalmitaanka dakhliga, dooro inaadan shaacin macluumaadka maaliyadeed, ama aad go 'aansato inaadan isticmaalin heerka Massachusetts ee iskaa wax u qabso ah sabab kasta ha noqotee, degmadu waa inay tixgelisaa codsigaaga IEE ee si dadban loogu maalgeliyo sharciga federaalka. 5 maalmood oo dugsiyeed gudahood, degmadu waxay ku heshiin kartaa inay bixiso IEE kharashka dadweynaha ama ay codsadaan dhageysiga Xafiiska Racfaannada Waxbarashada Gaarka ah (BSEA) si ay u muujiyaan in qiimeynta ay degmadu fulisay ay tahay mid dhammaystiran oo ku habboon. Faah-faahin dheeraad ah oo ku saabsan IEEs waxaa laga heli karaa Xusuus-qorka Nidaamka Waxbarashada Gaarka ah ee DESE SY2024-2025.

Waxaad yeelan kartaa qiimeyn madaxbanaan oo lagu sameeyo kharashkaaga wakhti kasta. Natiijada qiimeynta waxaad siin kartaa degmada dugsiga. Haddii aad la wadaagto natiijooyinka qiimeynta degmada dugsiga, degmada dugsigu waa inay tixgelisaa natiijooyinka qiimeynta, haddii ay buuxiso

shuruudaha degmada dugsiga ee IEEs, go 'aan kasta oo la gaaro marka la eego bixinta FAPE ee ilmahaaga iyo natiijooyinka qiimeynta waxaa loo isticmaali karaa dhageysiga nidaamka ku habboon.

4.2 Natiijooyinka IEEs waa in lagu tixgeliyaa 10 maalmood gudahood degmada dugsiga

Haddii aad hesho IEE ardaygaaga kharashyada dadweynaha ama aad la wadaagto degmada dugsiga qiimeynta ardaygaaga ee aad ka heshay kharashyada gaarka loo leeyahay, degmadaada dugsigaagu waa inay isugu yeertaa kulanka Kooxda toban maalmood oo shaqo gudahood ka dib markaad hesho macluumaadka qiimeynta iyada oo aan loo eegin in ardaygu leeyahay IEP ama aan ahayn. Degmadu waxay mas 'uul ka tahay tixgelinta qaybaha waxbarashada ee IEE. Kooxdu waxay tixgelin doontaa natiijooyinka qiimeynta waxayna go 'aamin doontaa waxa, haddii ay jiraan, isbeddelada waa in lagu sameeyaa habka IEP-ga ardaygaaga ama go' aaminta u-qalmitaanka si loo hubiyo tixgelinta waqtiga iyo ku habboon ee natiijooyinka IEE.

5. Goorma ayaad arki kartaa diiwaanka ardaygaaga? 34 CFR 300.611 IYO 603 CMR 23.00

Diiwaanka ardaygu wuxuu ka kooban yahay qoraalka ardaygaaga iyo diiwaanka dugsiga ku meel gaarka ah wuxuuna ka kooban yahay diiwaanka caafimaadka, tijaabooyinka, qiimeynta, diiwaanka edbinta iyo diiwaanka kale ee la xiriira u-qalmitaanka waxbarashada gaarka ah ee ardaygaaga ama barnaamijka.[3] Macluumaadka shakhsi ahaan lagu aqoonsan karo ee ku saabsan ardaygaaga waa qarsoodi waxaana laga yaabaa in aan loo sheegin qof aan ahayn macallimiinta iyo saraakiisha waxbarashada adiga oo aan oggolaanshahaaga la helin.

Adiga iyo ardaygaaga (haddii ardaygaagu yahay 14 ama ka weyn) waxaad xaq u leedahay inaad eegto wax kasta iyo dhammaan diiwaanada ardayga 10 maalmood gudahood codsigaaga iyo ka hor kulanka IEP ama dhageysiga geeddi-socodka.[4] Waxa kale oo aad heli kartaa nuqulada macluumaadka marka aad codsato lacag macquul ah oo ku xaddidan kharashka dib u soo-saarista.
Waxaa laga yaabaa in aan lagaa qaadin kharashyada la xiriira raadinta iyo soo celinta diiwaanka ardaygaaga.

Intaa waxaa dheer, waxaad la kulmi kartaa shaqaalaha dugsiga xirfadeed si aad u hesho diiwaanada la sharaxay. Waxa kale oo aad yeelan kartaa wakiilkaaga (u doode, la-taliye, ama qareen) kormeerka, dib u eegista, iyo turjumaada diiwaanka ardaygaaga haddii aad siiso oggolaanshahaaga gaarka ah ee qoraalka ah. Dhammaan xuquuqda la xidhiidha diiwaanka ardayga waxaa ku jira Xeerarka Diiwaanka Ardayga ee Massachusetts 603 CMR 23.00. Xeerarkaas waxaa laga heli karaa http://www.doe.mass.edu/lawsregs/603cmr23.html ama adoo ka codsanaya nuqul ka mid ah xeerarka degmada dugsiga ama DESE.

Guud ahaan, kaliya waalidka, arday u qalma, shaqaalaha dugsiga ee la oggol yahay, iyo saraakiisha waxbarashada gobolka iyo federaalka ayaa loo oggol yahay inay arkaan diiwaanka ardayga iyada oo aan la helin ogolaansho gaar ah, la ogeysiiyey, qoraal ah ee waalidka ama ardayga qaangaarka ah. Degmadda dugsiga waxaa laga yaabaa in looga baahan yahay inay macluumaad gaar ah siiso mas 'uuliyiinta gobolka iyo federaalka iyada oo ay sabab u tahay amar maxkamadeed ama ka jawaabista arrimaha caafimaadka iyo badbaadada ama fulinta sharciga. Macluumaad waxtar leh oo ku saabsan arimahan iyo kuwa kale ee diiwaanka ardayga waxaad ka heleysaa http://www.doe.mass.edu/lawsregs/advisory/cmr23qanda.html.

6. Sidee waalidiinta iyo dugsiyadu u xallin karaan khilaafaadka?

34 C.F.R. 300.151-300.153, 300.506 – 300.518 IYO 603 CMR 28.08

Waalidiinta/mas 'uuliyiinta iyo degmooyinka dugsiga waxaa lagu dhiirigelinayaa inay si wadajir ah uga shaqeeyaan xalinta khilaafaadka. Shakhsiyaadka leh Sharciga Waxbarashada Naafada (IDEA) Qeybta B, xeerarkeeda hirgelinta, sharciyada waxbarashada gaarka ah ee gobolka iyo xeerarka ayaa ku siinaya ikhtiyaarro lagu xalinayo khilaafka degmada dugsigaaga ama hay 'ad kale oo dawladeed oo mas' uul ka ah. Kuwa soo socda waxay sharaxayaan hababka loo heli karo waalidiinta/mas 'uuliyiinta iyo hay' adaha

[3] Haddii waalidiinta ardayga ay ka laabtaan oggolaanshahooda adeegyada waxbarashada gaarka ah ka dib markii adeegyada noocan oo kale ah markii hore la bixiyay, degmooyinka dugsiga looma baahna inay wax ka beddelaan diiwaanka ardayga si looga saaro tixraaca adeegyada waxbarashada gaarka ah.

[4] Degmada dugsiga waxay xaddidi kartaa oo keliya helitaanka diiwaanka ardayga haddii ay heshay dukumiinti sharci ah sida amarka xannibaadda ama amarka furiinka ama ilaalinta oo xaddidaya helitaanka macluumaadka ku saabsan ardayga.

dadweynaha si loo xaliyo khilaafaadka ku saabsan waxbarashada gaarka ah ee ilmaha iyo adeegyada la xiriira, oo ay ku jiraan u-qalmitaanka. Fursadaha xallinta khilaafaadka ee Massachusetts waxaa ka mid ah dhex-dhexaadinta, xareynta cabashada gobolka ee Xafiiska Nidaamka Dhibaatada ee DESE, iyo xareynta dhageysiga dacwadda ee Xafiiska Racfaanka Waxbarashada Gaarka ah. Kuwa soo socda ayaa si faahfaahsan u sharxi doona ikhtiyaar kasta.

Ardaygaagu wuxuu ku sii jiri doonaa barnaamijkiisa waxbarasho ee hadda jira iyo meeleynta inta lagu jiro muran kasta oo la xiriira meeleynta ama adeegyada, haddii adiga iyo degmada dugsiga aan si kale u heshiin, ama meeleynta ardaygaaga waa la beddelay iyadoo ay sabab u tahay edbinta.

6.1 U gudbi khilaafka madaxda dugsiga ee deegaanka.

Si wada jir ah uga shaqeynta khilaafaadka waa xeelad weyn oo lagu ilaalinayo xiriir shaqo oo adag oo u dhexeeya guriga iyo dugsiga. Si loo xaliyo khilaafka, waalidiinta/mas 'uuliyiinta waxaa lagu dhiirigelinayaa inay kala hadlaan walaacooda madaxda dugsiga iyo degmada. Mararka qaarkood way adkaan kartaa in la ogaado qofka ku habboon inuu la hadlo urur waxbarasho dhexdiisa. Shakhsiyaadka ku jira doorarkan waxay inta badan caawiyaan waalidiinta/mas'uuliyiinta si ay u xaliyaan khilaafka:

- Macallinka ardaygaaga ama bixiyaha adeegga;
- Maamulaha dugsiga ama Kaaliyaha Maamulaha;
- Agaasimaha Waxbarashada Gaarka ah, Maamulaha Waxbarashada Gaarka ah, ama Agaasimaha Adeegyada Ardayga;
- Kormeeraha-guud (ama Hogaamiyaha Dugsiga Charter, haddii uu yahay dugsi charter ah).

Macluumaadka xiriirka ee shaqsiyaadkaan waxaad ka heleysaa websaydhka degmadaada ama websaydhka astaamaha degmada DESE ee ku xiran halkan.

6.2 Nidaamka Cabashada Gobolka ee DESE

Urur ama shakhsi, oo ay ku jiraan mid ka mid ah gobol kale, ayaa u gudbin kara cabasho gobolka ah Nidaamka Xallinta Dhibaatooyinka ee DESE (PRS). Si ay PRS u samayso baadhitaan, cabashada gobolka oo qoran waa in ay buuxisaa shuruudo gaar ah oo ay u baahan yihiin xeerarka IDEA Qaybta B. Cabashada qoran waa inay ku jirtaa macluumaadka gaarka ah ee ay u baahan tahay IDEA Qaybta B si loogu tixgeliyo inay ku filan tahay. Cabashada gobolka waa in ay ka mid tahay:

- Bayaan ay hay 'adda dowladdu ku xadgudubtay IDEA Qeybta B, xeerarkeeda hirgelinta ama sharciga waxbarashada gaarka ah ee gobolka, in kasta oo cabashooyinka aysan u baahnayn inay soo sheegaan qodobo gaar ah oo sharciga ama qawaaniinta ah;
- Xaqiiqooyinka ay ku salaysan tahay bayaanku;
- Saxiixa iyo macluumaadka xiriirka ee qofka xareeya cabashada gobolka; iyo
- Haddii cabashada gobolka sheeganayso xadgudub la xiriira ilmo gaar ah:
  - Magaca iyo cinwaanka degenaanshaha ilmaha;
  - Magaca dugsiga uu ilmuhu dhiganayo;
  - Haddii ay dhacdo ilmo guri la 'aan ah ama dhallinyaro, macluumaadka xiriirka la heli karo ee ilmaha, iyo magaca dugsiga uu ilmuhu dhiganayo;
  - Sharaxaad ku saabsan nooca dhibaatada ilmaha, oo ay ku jiraan xaqiiqooyin la xiriira dhibaatada; iyo
  - Xalka la soo jeediyay ee dhibaatada, intii la ogyahay oo la heli karo xilliga la gudbinayo cabashada gobolka.

Cabashada gobolka waa in ay dacwad ka gudbisaa xadgudub dhacay in aan ka badnayn hal sano ka hor inta PRS hesho cabashada. Cabashada gobolka waa in laga xareeyaa PRS oo qofka ama hay'adda soo gudbisa cabashada gobolka waa in ay sidoo kale nuqul ka mid ah cabashada u soo diraan degmada dugsiga ama hay'adaha kale ee dadweynaha isku mar.

Si looga caawiyo gudbinta cabashada gobolka, foomka gelitaanka elektaroonigga ah ee soo gudbinta cabashada gobolka ee elektaroonigga ah waxaa laga heli karaa websaydhka DESE ee

https://www.doe.mass.edu/prs/. Marka lagu daro foomka qaadashada khadka tooska ah, PRS waxay aqbashaa cabashooyinka la soo gudbiyay iyada oo loo marayo fakis, imayl, boostada Mareekanka, iyo shakhsi-ahaan macluumaadka xiriirka ee soo socda:

Xafiiska Nidaamka Xallinta Dhibaatada
Waaxda Waxbarashada Dugsiga Hoose iyo Sare ee Massachusetts
135 Santilli Highway – Everett, MA 02149
Taleefanka Guud: 781-338-3700
TTY: N.E.T. Relay: 1-800-439-2370
Fakis: 781-338-3710
Imaylka: DESECompliance@mass.gov

Looma baahna inaad isticmaasho foomka DESE si aad u gudbiso cabasho gobolka ah. Si kastaba ha noqotee, cabashadaada gobolka waa inay weli ku jiraan walxaha ay u baahan tahay 34 C.F.R. § 300.153(b) oo kor lagu sharaxay in loo arko inay ku filan tahay. Qaabka qaadashada foomka waxa lagu fasiray Carabi, Cape Verdean, Shiinees, Haitian Creole, Khmer, Boortaqiis, Ruush, Isbaanish iyo Fiyatnaamiis, waxaana lagu fasiri karaa luqado kale marka la codsado. Waxaad sidoo kale ka wici kartaa PRS ee 781-338-3700 si ay kaaga caawiso gudbinta cabashada. Nidaamyada faah-faahsan ee PRS ay isticmaasho marka ay ka shaqeyneyso cabashooyinka gobolka waxaa laga heli karaa: https://www.doe.mass.edu/prs/.

Ka dib helitaanka cabasho buuxisa shuruudaha kor ku xusan, PRS waa inay soo saartaa go 'aan qoraal ah oo ay ku jiraan natiijooyinka xaqiiqda iyo gabagabada 60 maalmood gudahood ka dib helitaanka cabashada gobolka, waxayna kordhin kartaa jadwalka 60-maalmood oo keliya haddii:

- Ay jiraan xaalado gaar ah oo ku saabsan cabasho gaar ah; ama
- Waalidka iyo hay 'adda dowliga ah ee ku lugta leh waxay si ikhtiyaari ah ugu heshiiyeen inay kordhiyaan waqtiga ay isku dayayaan inay ku lug yeeshaan dhexdhexaadin ama hab kale oo kale oo lagu xalliyo khilaafaadka la kafaalo qaaday ee gobolka.

Marka laga shaqeynayo cabashooyinka gobolka, PRS waxay ugu yaraan:

- Siinaysaa qofka cabanaya fursad uu ku keeni karo xog dheeraad ah, hadba af ahaan ama qoraal ahaan, oo ku saabsan eedeymaha ku jira cabashada gobolka.
- Bixinta hay 'adda dadweynaha fursad ay uga jawaabto cabashada, oo ay ku jiraan soo jeedinta xallinta cabashada iyo siinta dhinacyada fursad ay si ikhtiyaari ah ugu dhexgalaan dhex-dhexaadin waafaqsan 34 C.F.R. § 300.506;
- Samee baadhitaan madaxbannaan oo goobta ah, haddii loo arko in uu yahay mid lagama maarmaan ah.
- Dib u eeg dhammaan macluumaadka khuseeya oo samee go 'aan madax-bannaan oo ku saabsan haddii hay' ad dawladeed ay jabisay shuruudaha shuruucda waxbarashada gaarka ah ee federaalka ama gobolka; iyo
- Soo saarista go 'aan qoraal ah oo ku saabsan cabashada iyo hay' adda dadweynaha ee wax ka qabata eedeymaha kasta ee cabashada gobolka oo ay ku jiraan natiijooyinka xaqiiqda iyo gabagabada, iyo sababaha go 'aanka kama dambaysta ah ee PRS.

Go 'aanku wuxuu sidoo kale soo rogi doonaa shuruudo ficil oo sax ah, haddii ay habboon tahay, oo ay ku jiraan habraacyada hirgelinta wax ku oolka ah ee go' aanka kama dambaysta ah, sida loo baahdo. Haddii PRS ay go 'aamiso in hay' ad dowladeed ay ku guuldareysatay inay bixiso adeegyo ku habboon, go 'aanka ugu dambeeya ee qoraalka ah waxaa ka mid noqon kara tallaabada sixitaanka ee ay tahay in hay' adda dowladdu ay qaadato si wax looga qabto u hoggaansanaan la 'aanta la aqoonsaday, bixinta dawooyinka heerka arday, ama labadaba, oo waa inay wax ka qabato:

- ku guuldareysiga bixinta adeegyada ku habboon, oo ay ku jiraan ficil sax ah oo ku habboon wax ka qabashada baahiyaha ilmaha (sida adeegyada magdhawga ama lacag-celinta lacagta); iyo
- adeegyada mustaqbalka ku habboon ee loogu talagalay dhammaan ardayda naafada ah.

Tallaabooyinka sixitaanka ah waxay ka mid noqon karaan, balse kuma ekaanayaa, tababar loo sameeyo shaqaalaha, shuruudo dheeri ah oo warbixin ah, isbeddello nidaameed, abaalmarin lacageed, iyo adeegyo magdhaw ah. Haddii ay dhacdo cabasho la xiriirta arday shaqsi ah halkaas oo PRS ay ka heshay u hoggaansanaan la 'aan, tallaabada sixitaanka waxaa ka mid noqon kara dib u eegis loo habeeyay (tusaale,

dib u eegista diiwaanka, iwm) ardayda isla goobta ku sugan si loo go' aamiyo baahida loo qabo faragelin nidaameed oo dheeraad ah oo ka socota Waaxda haddii ay jirto.

Dhinacyada waxaa lagu dhiirigelinayaa inay sii wadaan wada shaqeynta si loo xaliyo khilaafaadka, oo ay ku jiraan inta cabashada gobolka la sugayo. Soo-gudbinta cabashada gobolka ee PRS kaama hor istaagi doonto inaad isticmaasho habab kale oo xallinta khilaafaadka, sida dhexdhexaadinta, ama dhageysiga howlaha ku habboon Xafiiska Racfaannada Waxbarashada Gaarka ah (oo laga wada hadlay hoosta) si aad u xalliso welwelkaaga.

Haddii cabashada gobolka ee sidoo kale qayb ka ah dhageysiga nidaamka xuquuq dhowrka leh ay ka kooban tahay arrimo badan oo mid ama in ka badan ay ka mid yihiin dhageysiga nidaamka xuquuq dhowrka leh, PRS waa in ay dhinac iska dhigtaa qayb kasta oo ka mid ah cabashada gobolka ee lagu soo hadal qaaday dhageysiga nidaamka xuquuq dhowrka leh ilaa laga soo gabagabeynayo dhageysiga nidaamka xuquuq dhowrka leh. Si kastaba ha noqotee, arrin kasta oo ka mid ah cabashada gobolka ee aan ka mid ahayn dhageysiga geeddi-socodka ku habboon waa in la xalliyaa iyadoo la adeegsanayo jadwalka iyo habraacyada kor lagu sharaxay. Haddii arrin laga soo saaro cabasho gobolka ah oo horey loogu go 'aamiyay dhageysiga dacwadda, oo ay ku lug leeyihiin dhinacyada isku midka ah, go' aanka dhageysiga waa mid qasab ah, PRSna waa inuu ku wargeliyaa cabashada saameyntaas.[1]

6.3 Weydiiso in la magacaabo dhex-dhexaadiye dhex-dhexaad ah.

Dhex-dhexaadintu[5] waa adeeg ay bixiso shaqsi dhexdhexaad ah oo lagu tababaray sharciga waxbarashada gaarka ah iyo hababka wada xaajoodka. Dhex-dhexaadinta waxaa loo qorsheeyi karaa mar kasta oo waalidiinta iyo dugsiyada ay isku khilaafaan arrimaha waxbarashada gaarka ah, xitaa haddii cabasho laga sameeyay Nidaamka Xallinta Dhibaatada PRS. Dhex-dhexaadiyuhu wuxuu ka caawiyaa waalidka iyo degmada dugsiga inay ka hadlaan khilaafkooda oo ay gaaraan heshiis ay labada dhinac aqbali karaan. Wada-hadalada inta lagu guda jiro dhexdhexaadinta waa qarsoodi oo wax ay sheegaan labada dhinac lama isticmaali karo hadhow haddii khilaafku noqdo mawduuca dhagaysi rasmi ah ama dacwad maxkamadeed. Marka heshiis la gaaro, waxaa lagu qori doonaa, labada dhinacba way saxiixi doonaan, waxaana laga yaabaa in maxkamad la dhaqan geliyo.

Dhex-dhexaadinta waxaa la dejin karaa iyadoo lala xiriirayo 781-397-4750. Dhex-dhexaadiyuhu wuxuu qabanqaabin doonaa kulan adiga iyo degmada dugsiga 30 maalmood gudahood ka dib codsiga dhex-dhexaadinta. Kulamada waxaa lagu qaban doonaa waqti iyo goob ku habboon. Ka qayb-qaadashadu waa ikhtiyaari, sidaa darteed degmada dugsiga iyo waalidku waa inay oggolaadaan inay ka qaybqaataan dhex-dhexaadinta. Ma jiraan wax khidmad ah oo loogu talagalay adeegga.

Macluumaad dheeri ah oo ku saabsan sida dhex-dhexaadintu u shaqeyso waxaa laga heli karaa BSEA 781-397-4750 waxaana laga heli karaa daabacaaddooda "Su 'aalaha Inta badan la isweydiiyo ee ku saabsan Dhex-dhexaadinta" iyo Barato Dhex-dhexaadinta BSEA.[6]"

6.4 Codso dhageysiga geeddi-socodka ku habboon oo ka qayb qaadashada kulanka xallinta

Haddii adiga iyo degmada aad awoodi weydeen inaad xalisaan khilaafkiina, markaas waxaad xaq u leedihiin in madaxa dhegeysiga dhexdhexaadka ah oo dhexdhexaad ah uu dhegeysto labada dhinac ee khilaafku dhexeeyo, maqal marag-kaca, baadh caddaymaha, oo go'aan gaadho. Dhageysigan waxaa isugu yeeray hay 'adda BSEA waxaana loogu yeeraa dhageysiga dacwadda. Madaxa dhageysiga ee BSEA waxaa lagu tababaray sharciga waxbarashada gaarka ah mana aha inuu xiriir shaqsiyeed ama xirfad leh la yeesho adiga ama qof kasta oo ku lug leh khilaafka.

Dhageysiga geeddi-socodka ku habboon wuxuu tixgelin doonaa khilaafaadka ku saabsan u-

[5] Sharaxaad ku saabsan habka dhexdhexaadinta waxaa laga heli karaa Websaydhka DESE ee http://www.mass.gov/anf/hearings-and- appeals/bureau-of-special-education-appeals-bsea/mediation/.

[6] https://www.mass.gov/info-details/learn-about-mediation-at-the-bsea

qalmitaanka; qiimeynta; IEPs; go 'aamada meelaynta waxbarashada, oo ay ku jiraan kuwa ka dhasha edbinta; FAPE; bixinta waxbarashada gaarka ah; ama ilaalinta habraaca ee sharciga gobolka iyo federaalka ee ardayda naafada ah. Waa inaad u gudbisaa dhageysiga laba sanno gudahood markii aad ogtahay, ama waa[7] inaad ogaataa dhacdooyinka aasaas u ah cabashadaada. Wakhtigan waa la kordhin karaa haddii aad muujin karto in lagaa hor istaagay in aad dacwad dhageysato sababtoo ah degmada dugsiga ayaa si qaldan u matashay in ay arrinta ku xallisay cabashadaada ama haddii degmadu ay kaa joojisay macluumaad loo baahan yahay.

Adiga ama degmadaada midkood waxaad xereyn kartaan codsi dhageysiga nidaamka saxda ah[8] oo qoran dhinaca kale oo u soo diri nuqul BSEA si aad u hesho dhageysiga nidaamka saxda ah. BSEA waxay soo saartay Dhagaysiga Foomka Codsiga [9] ee aad isticmaali karto, ama waxaad ku qori kartaa warqaddaada halkii aad isticmaali lahayd foomka, laakiin waa inaad hubisaa inaad ku darto magaca ardaygaaga iyo cinwaanka deganaanshaha (ama macluumaadka xiriirka haddii ardaygu hoy la'aan yahay); magaca dugsiga ardaygaaga; sharaxaadda dhibaatada aad ka walaacsan tahay, oo ay ku jiraan xaqiiqooyin gaar ah oo la xiriira dhibaatada; iyo xalka loo soo jeediyay ee dhibaatada. Ogsoonow in dhageysiga lagu koobi doono arrimaha lagu garto cabashada.

Waa inaad u dirtaa codsigaaga dhageysiga nidaamka ku habboon degmada dugsiga (ama dhinac kale cabashada) iyo nuqul ka mid ah BSEA. Haddii cabashada geeddi-socodka loo baahan yahay aysan bixin macluumaad ku filan, xisbiga ka soo horjeeda ayaa laga yaabaa inuu caqabad ku yahay *ku filnaanshihiisa* 15 maalmood gudahood. BSEA waxay go 'aansan doontaa in cabashadu ku filantahay 5 maalmood gudahood ka dib caqabadda. Macluumaad dheeri ah ayaa lagu dari karaa cabashada haddii xisbiga ka soo horjeeda uu ogolaado ama haddii madaxa dhageysiga uu ogolaado. Haddii arrimaha dheeriga ah lagu daro cabashada waqti dambe, si kastaba ha noqotee, jadwalka dhageysiga ayaa mar kale bilaabmaya.

Haddii aysan jirin wax caqabad ah oo ku saabsan ku filan cabashada, markaa howsha dhageysiga ayaa sii socota. Haddii degmada dugsigu aysan hore kuugu soo dirin ogeysiis hore oo qoraal ah oo ku saabsan arrinta aad ka cabaneyso, ka dibna 10 maalmood gudahood ka dib markaad hesho codsigaaga dhageysiga dacwadda, degmada dugsigu waa inay kuu soo dirtaa jawaab qoraal ah oo ku saabsan cabashada.

Fiiro gaar ah: Haddii *degmada dugsigu* ay gudbisay codsiga dhageysiga ee saxda ah, *waalidku waa inuu ka jawaab-celiyaa* 10 maalmood gudahood ka dib marka uu helo codsiga dhageysiga, oo si gaar ah wax uga qabtaa arrimaha ay degmada dugsigu soo jeedisay.

Ka dib markaad xareyso codsiga dhageysiga dacwadda, degmada dugsiga waxay leedahay 30 maalmood oo ay kula shaqeyso si ay u xalliso khilaafka ka hor inta dhageysiga dacwadda ay dhici karto.[10]

Degmada dugsiga waxaa looga baahan yahay in ay sameysato kulan qaraar 15 maalmood gudahood ka dib marka ay hesho cabashadaada nidaamka ku habboon.[11] Degmada dugsiga ayaa go 'aamin doonta xubnaha kooxda IEP ee ay tahay inay ka qeyb galaan kulanka. Qof ka tirsan degmada dugsiga oo go 'aan ka gaari kara barnaamijka ardaygaaga waa inuu ka qeybgalaa

[7] Weedha "ama waa inuu ogaadaa" wuxuu ku xusuusinayaa inaad mas 'uul ka tahay inaad ka warqabto barnaamijka ardaygaaga.
[8] Macluumaadka ku saabsan codsiga dhageysiga nidaamka ku habboon waxaa laga heli karaa: http://www.mass.gov/anf/hearings-and-appeals/bureau- of-special-education-appeals-bsea/due-process-hearings/.
[9] https://www.mass.gov/doc/hearing-request-form/download

[10] Haddii adiga iyo degmada dugsiga ay ku heshiiyaan dhexdhexaadinta, waxaa laga yaabaa inaad ogolaato inaad sii wadato dhex-dhexaadinta ka dib muddada 30 maalmood.
[11] Looma baahna kalfadhi xallinta haddii degmadu codsatay dhageysiga geeddi-socodka ku habboon

kulanka. Qareenada degmada dugsiga *ma* imaan karaan haddii aadan haysan qareen ka qeyb galaya kulanka.

Waa inaad ka qaybqaadataa kulanka xallinta haddii adiga *iyo* degmadu isku raacsan yihiin, qoraal ahaan, inaadan yeelan kulanka ama haddii adiga iyo degmadu ay go 'aansadaan inaad isticmaasho habka dhex-dhexaadinta. Haddii aad diido inaad ka qaybgasho kulanka xallinta, dhageysiga waxaa laga yaabaa inuusan hore u socon.
Haddii aad diyaar u tahay inaad la kulanto, laakiin degmadu waxay diidaysaa ama dib u dhigtaa kulanka qaraarka in ka badan 15 maalmood ka dib markaad hesho ogeysiiska codsiga dhageysiga, markaa waxaad weydiisan kartaa sarkaalka dhageysiga inuu sii wado nidaamka dhageysiga. Haddii aad la kulanto, laakiin degmada dugsigu ma xallin cabashada nidaamka ku habboon ee qanacsanaantaada 30 maalmood gudahood ka dib markaad gudbiso cabashada, markaa dhageysiga nidaamka saxda ah waxaa laga yaabaa inuu horay u socdo.

Nidaamka xallinta wuxuu dhammaanayaa marka mid ka mid ah dhacdooyinka soo socda ay dhacdo:

- Markaad adiga iyo dugsiga degmadu ku heshishaan, qoraal, inaad dhammaysaan muddada xallinta;
- Dhamaadka 30-ka maalmood ee xallinta;
- Dhamaadka dhex-dhexaadinta; ama
- Marka adiga iyo madax ka tirsan degmada dugsiga aad saxiixdaan dukumiinti qeexaya heshiiskaaga xallinaya khilaafkaaga. Tani waa "heshiis dejineed" waxaana fulin kara maxkamad gobolka ama federaalka ah. Ogsoonow in haddii adiga iyo degmada dugsigu ay heshiis ka soo galaan shir go 'aan ah, adiga ama degmada dugsigu ay heshiiska ku burburin karaan 3 maalmood oo shaqo gudahood ka dib markii adiga iyo degmada dugsigu ay heshiiskaas saxiixeen.

6.5 U soo bandhig caddayntaada sarkaalka dhegeysiga eex la'aanta ah inta lagu jiro dhageysiga nidaamka xuquuq dhowrka leh

Markaad xareyso cabasho ku saabsan nidaamka saxda ah, BSEA waxay dejin doontaa taariikhda dhageysiga, waxay u xilsaari doontaa sarkaalka dhageysiga, waxayna kuu soo diri doontaa macluumaad faahfaahsan oo ku saabsan habka dhageysiga iyo liiska qareenada bilaashka ah ama qiimo jaban iyo u doodayaasha aad la xiriiri karto caawimaad.

Inta lagu gudajiro dhageysiga nidaamka saxda ah adiga iyo degmada dugsiga mid kastaa wuxuu soo bandhigi doonaa caddeymo wuxuuna markhaati ka bixin doonaa sarkaal dhageysi oo aan kala go 'lahayn oo ka socda BSEA. Dacwad kasta oo ku saabsan dhageysiga geeddi-socodka, oo ay ku jiraan dhageysiga la xiriira hababka edbinta, waxaad:

- in lala socdo, lagala taliyo oo ay matalaan qareen iyo/ama u doodid;
- in ardaygaaga uu joogo dhageysiga;
- in dhageysiga uu u furan yahay dadweynaha;
- soo bandhigaan caddayn sida dukumiintiyada iyo warbixinnada;
- codsiga, ama looga baahan yahay iyada oo loo marayo wargelin-maxkamadeed, markhaatiyaasha inay yimaadaan dhageysiga oo ay ka jawaabaan su 'aalaha;
- eeg caddeyn kasta oo loo adeegsanayo dhageysiga ugu yaraan shan maalmood oo shaqo ka hor iyo weydiiso madaxa dhageysiga inuu sii wado wixii caddeyn ah ee aadan arkin; iyo
- hel warqad qoraal ah ama, ikhtiyaarkaaga, diiwaanka erey ka erey, ee natiijooyinka dhageysiga ee xaqiiqda iyo go 'aanka adigoon wax kharash ah bixin. Si aad u hesho diiwaanka qoraalka ah ee dhageysiga, waa inaad codsigaaga ku sameysaa qoraal.

Macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan dhageysiga geeddi-socodka saxda ah waxaa laga heli karaa BSEA 781-397- 4750 iyo websaydhka BSEA: http://www.mass.gov/dala/bsea.

Dhageysiga waxaa loo sameeyaa iyadoo la raacayo Sharciga Nidaamka Maamulka ee Massachusetts

[12] iyo BSEA Xeerarka Dhagaysiga.[13] Madaxa dhageysiga waa inuu soo saaraa go 'aan kama dambeys ah 45 maalmood gudahood ka dib dhammaadka muddada qaraarka ee kor lagu sharaxay illaa madaxa dhageysiga uu siiyay muddo kordhin codsiga labada dhinac. Madaxa dhageysiga ayaa nuqul ka mid ah go 'aanka kuu soo diri doona adiga iyo degmada dugsiga. Waalidiinta iyo degmada dugsiga labadaba waa inay u hoggaansamaan go 'aanka madaxa dhageysiga.

Go 'aanka madaxa dhageysiga ee ku saabsan in ardaygaaga la siinayo FAPE waa inuu ku salaysan yahay ogaanshaha in xaquuqda waxbarashada gaarka ah ee ardaygaaga lagu xad gudbay ama go' aan ah in degmada dugsiga ay ku guuldareysatay inay fuliso waajibaadkeeda kale ee ardaygaaga iyadoo la raacayo sharciyada iyo qawaaniinta waxbarashada gaarka ah. Haddii aad cabasho ka muujisay xadgudub ku saabsan habraacyada waxbarashada gaarka ah (sida ku guuldareysiga qabashada kulan kooxeed oo ku habboon, diiwaangelinta liidata, ama ku guuldareysiga raacitaanka jadwalka) sarkaalka dhageysiga ayaa laga yaabaa inuu ogaado in ardaygaagu uusan helin FAPE *kaliya haddii* ay ku guuldareysato inuu raaco habraacyada:

- Ka dhex-dhexgalka xaq u lahaanshaha ardaygaaga FAPE;
- Waxay si weyn u carqaladeyneysaa awooddaada inaad ku lug yeelato go 'aamada ku saabsan waxbarashada ardaygaaga; ama
- Ka hor istaagay ardaygaaga faa'iidada waxbarasho.

Go'aanka madaxa dhegaysigu waa go'aanka ugu dambeeya ee hay'adda oo dib uma eegi karo BSEA mana beddeli karto DESE. Go 'aamada dhageysiga waa dadweyne[14] waxaana laga heli karaa websaydhka BSEA https://www.mass.gov/bsea-decisions-and-rulings.

6.6 Racfaan ka qaad go 'aanka dhageysiga maxkamadda gobolka ama federaalka

Haddii midkood waalid ama degmada iskuulka ay ku heshiin waayeen go 'aanka madaxa dhageysiga, waxay ka raadin karaan dib u eegista go' aankaas maxkamadda gobolka ama federaalka. Codsi kasta oo noocan oo kale ah oo dib u eegis ah waa in lagu soo gudbiyaa 90 maalmood gudahood ka dib go 'aanka.

6.7 Khidmadaha garyaqaannada — 34 CFR §300.517

Qolo kasta ayaa mas'uul ka ah inay bixiso kharashka qareenkeeda, ilaa iyo haddii maxkamaddu go'aan ka gaaro si kale. Haddii aad hesho natiijo wanaagsan oo ku saabsan go 'aanka dhageysiga qoraalka ah ama dacwad maxkamadeed, maxkamaddu [15] waxay go' aansan kartaa in degmada dugsigu ay bixiso khidmaddaaada macquulka ah ee qareenada. Xusuusnow, si kastaba ha ahaatee, inaadan awoodin inaad hesho khidmadahan wakhtiga lagu bixiyay dacwaynta kiiskaaga ka dib markay degmadu samaysay soo jeedin heshiis ah haddii

- degmadu ay soo bandhigtay heshiis qoraal ah 10 maalmood ama ka badan ka hor dhegeysiga,
- aadan aqbalin dalab 10 maalmood gudahood, iyo
- natiijada dhageysiga kama fiicneyn dalabkii dejinta.

Haddii degmada dugsigu hesho go'aan u roon, maxkamaddu waxay amri kartaa in qareenkaaga uu bixiyo kharashaadka sharciga ee degmada dugsiga haddii maxkamaddu ogaato in qareenkaaga uu gudbiyay cabasho aan sal lahayn, ama uu sii waday dacwadda isagoo og inay ahayd mid aan xaqiiqda ku salaysnayn, aan macquul ahayn, khuraafaad ah, ama loo adeegsaday ujeeddo khaldan. Maxkamaddu waxay sidoo kale amri kartaa in adiga ama qareenkaaga aad bixisaan kharashaadka sharci haddii codsigaaga ku saabsan dhegeysiga nidaamka cadaaladda ama

[12] M.G.L. c.30A

[13] https://www.mass.gov/doc/hearing-rules/download

[14] Go 'aamada dhageysiga ayaa la daabacaa ka dib marka dib loo dhigo macluumaadka u oggolaanaya ardayga in si fudud loo aqoonsado.

[15] Madaxa dhageysiga ee BSEA ayaa laga yaabaa inuusan bixin khidmadaha qareenka.

dacwad dambe loo gudbiyay ujeeddo khaldan, sida in lagu dhibo, in la keeno dib u dhac aan loo baahnayn, ama si aan macno lahayn loo kordhiyo kharashaadka dacwadda.

7. **Waa maxay mas'uuliyadahaaga haddii aad dhigto ardaygaaga iskuul gaar loo leeyahay, adigoo aaminsan in degmadaada waxbarasho ay tahay inay ku soo celiso lacagta waxbarashada?**

34 CFR §300.148

Waxaa jira waqtiyo qaarkood oo waalidku aaminsan yahay in dugsiga dadweynaha uusan siinin FAPE ardayga waalidkuna uu go 'aansado inuu ardayga dhigto dugsi gaar loo leeyahay. Waalidku wuxuu ardaygiisa ku qori karaa iskuulka gaarka ah kharashyada gaarka ah wakhti kasta. Haddii, si kastaba ha noqotee, waalidka uu aaminsan yahay in dugsiga dadweynaha uu mas 'uul ka yahay kharashka waxbarashada ardayga ee dugsiga gaarka loo leeyahay, waalidku waa inuu u sheegaa degmada dugsiga diidmada IEP iyo barnaamijka ardayga, diido IEP, u sheeg degmada dugsiga ee ujeeddadiisa ah in ardayga laga saaro oo uu ardayga ku qoro dugsi gaar loo leeyahay, oo uu codsado dhageysiga BSEA. Waalidku waa inuu ku wargeliyaa degmada dugsiga ka hor inta uusan ardayga ka saarin dugsiga dadweynaha ama afka kulankii ugu dambeeyay ee Kooxda ka hor inta aan laga saarin ama qoraal ahaan ugu yaraan 10 maalmood oo shaqo ka hor inta uusan ardayga ka saarin dugsiga.

Degmadda dugsiga looma baahna inay bixiso lacagta ardayga inuu dhigto dugsi gaar loo leeyahay haddii degmadu ay FAPE u diyaarisay ardayga. Khilafaadka u dhexeeya waalidiinta iyo degmada waxbarashada ee ku saabsan in barnaamijka ardayga uu bixiyo FAPE iyo codsiyada lagu dalbanayo in la soo celiyo kharashka barnaamij gaar loo leeyahay waxaa lagu xallin karaa habraacyada dacwadda ee horey looga hadlay dukumeentigan. Madaxa dhageysiga ayaa go 'aamin doona haddii degmada dugsiga ay FAPE u diyaarisay ardaygaaga. Haddii madaxa dhageysiga uu ogaado in degmada dugsigu *aysan* siin ardaygaaga FAPE, inaad raacday talaabooyinka kor ku xusan, iyo in meeleynta dugsiga gaarka loo leeyahay ay ku habboon tahay, sarkaalka dhageysiga, ka dib markaad tixgeliso dhammaan duruufaha ku xeeran ka saarista ardayga, waxaa laga yaabaa inuu u baahan yahay degmada dugsigu inuu kuu soo celiyo dhammaan ama qayb ka mid ah kharashka meeleynta dugsiga gaarka loo leeyahay.

8. **Maxay tahay in la sameeyo si loo qorsheeyo ka-wareegista ardaygaaga ee dugsiga sare?**

34 CFR §300.43

Qorsheynta kala-guurka ardaygaaga ee dugsiga ilaa fursadaha dugsiga sare waxay fududeyn doontaa awooda ardaygaaga inuu si guul leh uga qaybqaato waxqabadyada sida waxbarashada dugsiga sare kadib, shaqada, iyo bulshada iyo nolosha da'weynta. Qorsheynta kala-guurka waa inay ku saleysan tahay xoogagga, doorbidida, danaha, iyo baahiyaha ardaygaaga, waa inay bilaabmaan marka ardaygaagu yahay 14 jir, waana in laga wada hadlaa sannadkiiba kulanka Kooxda. Degmada dugsiga waa inay kala hadasho baahiyaha kala-wareega ardaygaaga adiga iyo ardaygaaga[16] waana inay tixgelisaa yoolalka ardaygaaga ka dib marka uu dhammeeyo dugsiga isagoo ka qalin jabinaya shahaadada dugsiga sare ee caadiga ah ama gaaraya da 'da 22. Degmooyinka dugsigu waa inay isticmaalaan Foomka Qorsheynta Kala-guurka[17] si ay u diiwaangeliyaan natiijooyinka wada-hadalkan sanadlaha ah. IEP-ga ardaygu waa inay ku jiraan yoolalka kala guurka dugsiga sare kadib, yoolalka iyo adeegyada lagu cabbiri karo iyadoo lagu saleynayo qiimeyn ku habboon oo ku saabsan naafonimadiisa iyo baahidiisa kala guurka. Qalinjabinta dibloomada dugsiga sare ee joogtada ah waa isbeddelka meeleynta waxayna soo afjartaa u-qalmitaanka ardayga ee waxbarashada gaarka ah. Degmada dugsiga waa inay ku wargelisaa haddii iyo goorta ay degmadu filayso in ardaygaagu ka qalin jabiyo shahaadada dugsiga sare ee caadiga ah. Wada-hadalkani waa inay dhacdaa inta lagu jiro kulanka Kooxda aan ka yarayn 1 sano ka hor qalin-jabinta ardayga.

[16] Ardayga waa in lagu casuumaa inuu ka qeybgalo kulanka Kooxda si uu ugala hadlo himilooyinka dugsiga sare ka dib iyo kala guurka.

[17] https://www.doe.mass.edu/specialeducation/iep/28mr/default.html

9. Sidee dugsigu u edbin karaa arday naafo ah? 34 CFR §300.530

Dugsiyada dadweynaha waa inay lahaadaan habraacyo iyo heerar si loo xaqiijiyo jawi waxbarasho oo ammaan ah oo loogu talagalay ardayda. Dugsiyada ayaa la filayaa, dugsiyada sarena waxaa looga baahan yahay inay soo saaraan xeerarkooda hab-dhaqanka si ardaydu u ogaadaan sida la filayo inay u dhaqmaan. Haddii ardaygu si xun u dhaqmo oo uu ku xad-gudbo xeerka anshaxa dugsiga, dugsigu wuu edbin karaa ardayga. Tababbarku waa inuu ahaadaa mid cadaalad ah oo xitaa gacanta lagu hayo.

Guud ahaan, arday kasta waa la joojin karaa ama laga saari karaa dugsiga sababo edbineed awgood muddo gaaban, taas oo aan ka badnayn 10 maalmood. Kahor inta aan ardayga laga saarin ama la joojin, waa in loo sheego waxa lagu eedeeyay inuu sameeyay, sidoo kalena waa in la siiyo fursad uu kaga warramo isaga ama iyada dhiniciisa sheekada. Inta lagu jiro ka saarista edbinta gaaban, iskuulka looma baahna inuu siiyo waxbarasho arday naafo ah haddii aysan sidaas u sameynin ardayda aan naafada ahayn. Marka arday naafo ah laga saaro meeleynta dugsiga in ka badan 10 maalmood oo isugeyn ah inta lagu jiro sannad-dugsiyeedka ardaygu waa inuu helaa adeegyo waxbarasho oo u oggolaan doona ardayga inuu sii wado ka qaybgalka manhajka waxbarashada guud iyo inuu ku hormariyo yoolalka ku xusan isaga ama iyada IEP-geeda. Mas 'uuliyiinta dugsiga waa inay la tashadaan ugu yaraan mid ka mid ah macallimiinta ardayga si loo go' aamiyo adeegyada loo baahan yahay. Adeegyadani waa inay bilaabaan maalinta 11[aad] ee dugsiga ee ka saarista edbinta ardayga inta lagu jiro sanad dugsiyeedka oo ay sii socdaan inta lagu jiro ka saarista edbinta.

Dugsiyadu waa inay raacaan xeerar edbineed oo gaar ah oo loogu talagalay ardayda naafada ah ee loo helay inay u qalmaan waxbarashada gaarka ah.[18] Shaxda muujinaysa hawlgalka xeerarkan edbinta waxaa laga heli karaa websaydhka DESE.[19] Xeerarkan edbinta gaarka ah waxay khuseeyaan isla marka ardayga laga saaro isaga ama iyada meeleynta waxbarashadeeda ee hadda jira[20] in ka badan 10 maalmood oo isku xigta, ama haddii ardayga laga saaro sababo edbineed oo ka badan 10 maalmood sanad dugsiyeed kasta waxaana jira qaab ka saarista dabeecadaha la midka ah. Dugsigu waa inuu ku ogeysiiyaa isla marka go 'aanka la gaaro inuu ardaygaaga ka saaro meelaynta waxbarashada in ka badan 10 maalmood oo uu ku siiyo nuqul ka mid ah Ogeysiiskan.

Kooxda IEP ee ardayga waa inay ku kulmaan 10 maalmood gudahood ka dib go 'aanka dugsiga si ay u soo rogaan edbinta. Kulankan, oo loo yaqaan "*go'aaminta muuqaalka*," adiga iyo xubnaha kale ee kooxda IEP-ga waxaad isla go'aamin doontaan haddii anshax-xumada ay sabab u ahayd ama si toos ah ugu xidhnayd naafonimada ardayga, ama ay si toos ah uga dhalatay fashilka dugsigu ku fashilmay inuu bixiyo adeegyadii uu u baahnaa ardaygu ee lagu xusay qorshihiisa IEP. Markaad go 'aamiso go' aanka muujinta, adiga iyo xubnaha kale ee kooxda IEP waa inaad tixgelisaa macluumaadka ku habboon faylka ardaygaaga, oo ay ku jiraan IEP-ga ardaygaaga, aragtida ardaygaaga iyo macallimiinta ee hab-dhaqanka ardaygaaga, iyo wixii macluumaad ah ee khuseeya ee aad bixiso.

Haddii kooxdu go 'aamiso in hab-dhaqanka ardayga *uusan* sabab u ahayn ama si toos ah ula xiriirin naafonimada ardayga ama ku guuldareysiga si sax ah u hirgelinta IEP, markaa arday naafo ah waxaa lagu edbin karaa si isku mid ah iyo muddo isku mid ah sida ardayda kale loo edbiyo isla dembiga. Kooxda IEP, si kastaba ha noqotee, waa inay go 'aamisaa goobta waxbarashada ee ku-meel-gaarka ah (IAES) halkaas oo ardayga la dhigi doono iyo adeegyada waxbarashada ee la bixin doono. IAES waa goob aan ka ahayn meelaynta ardayga ee hadda taas oo u sahlaysa ardaygu inuu sii wado helitaanka adeegyada

---

[18] Xeerarka edbinta waxbarashada gaarka ah ayaa sidoo kale khuseeya qaar ka mid ah ardayda aan weli loo helin inay u qalmaan waxbarashada gaarka ah. Haddii, ka hor anshaxa su 'aasha, waalidka ayaa welwelkiisa geliyey in ardaygu leeyahay naafonimo suuragal ah qoraal ahaan shaqaalaha kormeerka ama maamulka ama macallinka ardayga; haddii macallinka ama shaqaalaha kale ay muujiyeen walaac ku saabsan qaabka dabeecadda ardayga si toos ah agaasimaha waxbarashada gaarka ah ama shaqaalaha kale ee kormeerka, ama haddii ardayga loo gudbiyay qiimeyn aan weli la dhameystirin xeerarkan gaarka ah. Xeerarka edbinta waxbarashada gaarka ah *ma* khuseeyaan haddii waalidku diido oggolaanshaha qiimeynta, haddii ardayga hore loo helay inuusan u qalmin waxbarashada gaarka ah, ama haddii waalidka uu ka tanaasulay oggolaanshaha waxbarashada gaarka ah iyo adeegyada la xiriira.

[19] https://www.doe.mass.edu/specialeducation/policy/dese/advisories/default.html

[20] Meelaynta waxaa go 'aamiya Kooxda IEP waana meesha adeegyada IEP la bixiyo.

waxbarashada sida waafaqsan IEP-da. Shaqaalaha dugsiga ayaa laga yaabaa inay tixgeliyaan duruufaha gaarka ah ee ardayga si loo go 'aamiyo in isbeddelka meeleynta uu ku habboon yahay arday naafo ah.

Haddii Kooxda ay go 'aamiso in dabeecadda ardayga *ay* sababtay ama si toos ah ula xiriirtay naafonimada ardayga ama ku guuldareysiga hirgelinta si sax ah IEP, markaa ardayga waa in lagu soo celiyaa meeleynta IEP ee ugu dambeysay ee la ansixiyay haddii adiga iyo kooxda IEP ay go' aansadaan meeleyn kale. Ardayga waa in sidoo kale la siiyaa qiimeyn hab-dhaqan oo firfircoon. Qiimeynta hab-dhaqanka shaqaynaysa ama FBA waa qiimeyn dhammaystiran oo ku saabsan dabeecadda oo bixisa Kooxda IEP macluumaadka ku saabsan dabeecadda ardayga iyo aqoonsiga adeegyada faragelinta dabeecadda iyo isbeddelada barnaamijka ee loogu talagalay wax ka qabashada xadgudubka habdhaqanka sidaa darteed ma soo noq-noqoneyso. Haddii ardaygu horeyba u lahaa qiimeyn habdhaqan oo uu leeyahay qorshe fara-gelinta hab-dhaqanka, markaa Kooxda IEP waa inay go 'aamisaa haddii wax isbeddel ah ay tahay in lagu sameeyo qorshaha fara-gelinta hab-dhaqanka. Haddii hab-dhaqanka uu sababay ku guuldareysiga si sax ah u hirgalinta IEP, dugsigu waa inuu qaadaa talaabooyin deg deg ah si wax looga qabto cilladaha.

Ogsoonow haddii ardaygaagu haysto ama adeegsaday hub ama daroogo, ama uu dhaawac jireed oo halis ah u geysto qof kale oo ku saabsan hantida dugsiga ama munaasabadda dugsiga ardaygaaga waxaa loo dhigi karaa maamulaha IAES ilaa 45 maalmood oo dugsiga ah iyada oo aan loo eegin haddii dabeecaddu ay go 'aansatay inay muujiso naafonimada ardayga. Kooxda IEP waxay go 'aamin doontaa IAES iyo adeegyada waxbarashada ee ku habboon ee la siin doono ardayga inta uu ku jiro IAES.

9.1 Racfaanka go’aan anshaxeed

Haddii waalidku uusan ku raacsaneyn go 'aan kasta oo ku saabsan meelaynta ardaygiisa iyadoo la raacayo qodobbada edbinta ama uusan ku raacsaneyn go' aanka muujinta, ama haddii degmada dugsiga ay aaminsan tahay in joogteynta meeleynta hadda ee ardaygu ay si weyn u badan tahay inay dhaawac u geysato ardayga ama dadka kale, labada waalid ama degmada dugsiga waxay racfaan ka qaadan karaan go 'aanka iyagoocodsanaya dhageysiga ee BSEA, sida horey loogu sharaxay dukumentigan.

BSEA waxay ku baaqi doontaa dhageysiga meelaynta anshaxeed ama go 'aaminta muujinta jadwalka deg-degga ah.[21] Inta lagu jiro racfaanka meelaynta anshaxeed ama go 'aaminta muujinta, ardaygu waa inuu ku sii jiraa IAES illaa sarkaalka dhageysiga uu go' aan ka gaaro ama muddada anshaxeed la dhammaystiro, ilaa waalidka iyo degmada dugsiga ay oggolaadaan meelaynta kala duwan.

10. Halkee laga heli karaa sharciyada iyo xeerarka iyo macluumaadka kale ee waxtarka leh?

10.1 Shuruucda iyo xeerarka

Waxaad ka heli kartaa qoraalka buuxa ee sharciga waxbarashada gaarka ah ee gobolka Massachusetts Sharciga Guud Cutubka 71B. Sharciga gobolka waxaa caan ku ah "Cutubka 766." Xeerarka waxbarashada gaarka ah ee gobolka waxaa laga helaa Xeerka Qawaaniinta Massachusetts (CMR) ee 603 CMR 28.00. Sharciga iyo xeerarka iyo ilaha kale ee waxtarka leh ayaa ku jira websaydhka DESE.[22]

Sharciga waxbarashada gaarka ah ee federaalka waa Sharciga Waxbarashada Naafada, oo loo yaqaan "IDEA." Sharciga federaalka wuxuu ku yaal Xeerka Mareekanka ee 20 U.S.C. § 1400. Xeerarka hirgelinta IDEA waxaa laga heli karaa Xeerka Qawaaniinta Federaalka (CFR) ee Cutubka 34, Qaybta

[21] Eeg Xeerka Dhageysiga BSEA II.C Dhageysi Dedejisan. p.7.

300. Nuqul ka mid ah qawaaniinta federaalka iyo xeerarka iyo macluumaadka sharaxaadda waxaa laga heli karaa Websaydhka Waaxda Waxbarashada Mareekanka ee http://idea.ed.gov/.

10.2 Tilmaamaha nidaamka Barnaamijka Waxbarashada Shakhsi ahaaneed iyo foomamka

Guudmarka guud ee sida habka waxbarashada gaarka ah u shaqeeyo (laga soo qaaday hagaha IEP ee ay diyaarisay USDOE) waxaa laga heli karaa
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/iep/default.html..

Faah-faahinta DESE ee ku saabsan sida loo horumariyo IEP, la tasho Tilmaamaha Nidaamka IEP iyo foomamka IEP ee caadiga ah ee laga heli karo Websaydhka DESE:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/iep/default.html..

10.3 Shaxda soo-gaabinta

Weedho badan oo gaar ah oo waxbarasho gaar ah ayaa lagu soo gaabiyaa ereyo soo gaabiyey oo ka kooban xarfaha hore ee weedha. Si ay kuugu habboonaato ereyada soo gaabinta iyo odhaahyada lagu isticmaalo dukumeentigan ayaa halkan ku taxan:

BSEA:	Xafiiska Racfaanadda Waxbarashada Gaarka ah
CFR:	Xeerka Qawaaniinta Federaalka
CMR:	Xeerka Qawaaniinta Massachusetts
DESE:	Waaxda Waxbarashada Hoose iyo Sare ee Massachusetts
FAPE:	Waxbarashada Dadwaynaha Ku Haboon ee Bilaashka ah
FBA:	Qiimaynta Hab-dhaqanka Shaqaynaysa
IAES:	Dejinta Waxbarashada Kale ee Ku-meelgaarka ah
IDEA:	Shakhsiyaadka leh Sharciga Waxbarashada Naafada
IEE:	Qiimaynta Waxbarashada Madaxa-bannaan
IEP:	Barnaamijka Waxbarashada Shakhsi ahaaneed
PRS:	Nidaamka Xallinta Dhibaatada

10.4 Shaxda Websaydhyada

DESE waxay ku daabacdaa macluumaad badan oo loogu talagalay waalidiinta iyo degmooyinka dugsiga Websaydhkeeda Internet-ka. Websaydhyadan waxaa ka mid ah sharciyo khuseeya, nidaamyada hay 'adda iyo dukumiintiyo faa' iido leh oo sharxaya habka waxbarashada gaarka ah.

Cillada Khal-khalka Ootiisamka:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/families/links/autism.html
Xafiiska Racfaanada ee Waxbarashada Gaarka ah:
https://www.mass.gov/bsea-decisions-and-rulings
https://www.mass.gov/doc/hearing-rules-revised-july-2024/download
http://www.mass.gov/anf/hearings-and-appeals/bureau-of-special-education-appeals-bsea/mediation/
https://www.mass.gov/doc/bsea-mediation-brochure/download
https://www.mass.gov/info-details/frequently-asked-questions-about-mediation-at-the-bsea
https://www.mass.gov/info-details/learn-about-mediation-at-the-bsea
Oggolaanshaha Helitaanka MassHealth (Gargaarka-daawo):
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/policy/dese/advisories/default.html
Anshaxa:
https://www.doe.mass.edu/sfs/discipline/?section=view-all
Shakhsiyaadka leh Sharciga Waxbarashada Naafada:
http://idea.ed.gov/.
Barnaamijka Waxbarashada Gaarka ah:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/iep/default.html
Tilmaamaha Habka Barnaamijka Waxbarashada Shakhsi ahaaneed:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/iep/default.html
Qiimaynta Waxbarashada Madaxa-bannaan:

https://www.doe.mass.edu/specialeducation/policy/dese/advisories/2004-1.html
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/policy/dese/advisories/memo-sy2024-2025-7.html

Kormeerka Barnaamijyada Waxbarashada ee Waalidiinta iyo Wakiiladooda ee Ujeeddooyinka Qiimaynta:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/policy/dese/advisories/2009-2ta.html

Nidaamka Xallinta Dhibaatada ee PRS marka la barbar dhigo Cabashada Habraaca Sharciga ah ee BSEA:
https://www.doe.mass.edu/prs/guide/default.html

Nidaamka Xallinta Dhibaatada ee Adeegyada Hubinta Tayada Barnaamijka:
http://www.doe.mass.edu/prs/

Shuruucda Waxbarashada Gaarka Ah:
https://www.doe.mass.edu/lawsregs/statelaws.html

Xeerarka Waxbarashada Gaarka ah:
https://www.doe.mass.edu/lawsregs/stateregs.html

Waalidka Wakiilka ah ee Waxbarashada Gaarka ah:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/policy/dese/advisories/2013surrogateparent.html

Foomka Qorsheynta Kala-beddelka ee Waxbarashada Gaarka ah:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/iep/default.html

Xeerarka Diiwaanka Ardayga:
http://www.doe.mass.edu/lawsregs/603cmr23.html

Diiwaanada Ardayga Su 'aalaha iyo Jawaabaha:
http://www.doe.mass.edu/lawsregs/advisory/cmr23qanda.html?section.

Qorsheynta Kala-guurka:
https://www.doe.mass.edu/specialeducation/iep/transition/default.html